

У спеціалізовану вчену раду Д 11.170.02 Інституту економіко-правових досліджень НАН України
01032, м.Київ, бульвар Тараса Шевченка, 60.

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата юридичних наук, голови Господарського суду Закарпатської області Васьковського Олега Вікторовича на дисертаційну роботу Чорної Юлії Вікторівни на тему: «Світові системи банкрутства: господарсько-правовий аспект», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право, господарське-процесуальне право.

Актуальність теми дослідження

Тенденції розвитку сучасної правової системи України характеризуються суспільним запитом на зміни та розширення правового регулювання практично всіх сфер суспільного життя. Діяльність господарюючих суб'єктів впливає на економічний стан держави та виконання нею своїх завдань, а відтак, є предметом уважного ставлення законодавця до процесів, які відбуваються в господарській сфері держави. Серед явищ ринкової економіки, в силу збігу різноманітних негативних чинників, є нездатність продовжувати ритмічну та стабільну господарську діяльність, що виливається в банкрутство господарюючої одиниці. За своєю природою банкрутство є наслідком дії ринкових законів, які відображають об'єктивні закономірності розвитку ринків, обороту капіталу, купівельної спроможності, політичної стабільності і т.п. Відповідно, завданням держави є своєчасне виявлення та запобігання негативному впливу на економічну ситуацію як глобальних тенденцій, так і створення та підтримання в ефективному стані організаційно-правових інструментів, що регулюють відносини банкрутства суб'єктів ринкової економіки.

Головною метою, що була закладена в основу становлення права банкрутства в Україні, було задоволення вимог кредиторів шляхом рівномірного розподілу майна боржника. Така ідея знайшла своє втілення в першому законодавчому акті, що регулював відносини банкрутства в Україні - Законі України "Про банкрутство", що був прийнятий 14 травня 1992 року. Норми цього закону, який налічував всього 22 статті, через відсутність у його змісті механізмів відновлення платоспроможності (санації) боржника, були за своїм змістом направлені на реалізацію активів боржника та погашення за рахунок

отриманих коштів кредиторських вимог. Фактично, у більшості випадків це приводило до ліквідації суб'єкта господарювання та неповного задоволення вимог кредиторів.

Діюче законодавство про банкрутство та юридична доктрина в Україні, у порівнянні з початковим етапом у ході запровадження ринкових механізмів регулювання, надзвичайно еволюціонували. Змінювалася й ідеологія банкрутства в сторону пріоритетності збереження суб'єктів господарювання, значною мірою розширилося та поглибилося правове регулювання цих відносин. Звичайно, що рівень правового регулювання відносин банкрутства, як наголошено в дисертації, залежить від рівня економічного розвитку країни, оскільки обумовлений потребами останнього. Законодавство про банкрутство модернізується в сторону все більш чітких потреб суб'єктів ринкових відносин та державного регулювання. Декотрі правові механізми не пройшли випробування і стали шкідливими та небезпечними на практиці, як то банкрутство «відсутнього боржника». Водночас, залишається незадовільним стан правового регулювання значної кількості питань, зокрема: діяльності арбітражних керуючих; загострюється неузгодженість сфери процесуальної сторони правового регулювання відносин неплатоспроможності, актуальним є розв'язання проблеми зловживань інститутом банкрутства всіма учасниками процедури тощо.

Слід погодитися з авторкою дисертації, що більшість наведених праць вітчизняних науковців спрямовано на подолання практичних потреб функціонування інституту банкрутства в Україні, що виникали за попередньої редакції Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Проблематика законодавчого врегулювання окреслилася в нових аспектах з набранням чинності новою редакцією Закону від 22.12.2011 р. № 4212-VI. Особливістю сучасного стану модернізації інституту банкрутства є обраний Україною курс на європейську інтеграцію. Тому, вкрай необхідним і актуальним є вибір теми дослідження у напрямку розвитку законодавства, що регулює відносини неплатоспроможності (банкрутства) за обраною авторкою темою. Можливість використання сучасних правових ідей, конструкцій у сфері банкрутства, що застосовуються провідними економічними країнами світу (США, Канада, Велика Британія, Франція, Німеччина, Італія, Японія та Китай), з метою створення ефективної системи в Україні повинна стати важливим теоретичним та практичним здобутком правової науки України.

Про практичну та наукову актуальність кандидатської дисертації свідчить її взаємозв'язок із планом науково-дослідних робіт Інституту економіко-правових досліджень НАН України в межах державної цільової комплексної програми «Правові засади регіоналізації державного управління економікою» (державна реєстрація №011U004338), де авторкою проведено дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання відносин банкрутства та розроблено пропозиції з удосконалення вітчизняного законодавства.

Обґрунтованість наукових положень дисертації та їх достовірність

Аналіз змісту дисертації та автореферату свідчить, що сформульовані автором наукові положення, висновки і пропозиції є обґрунтованими та достовірними.

Обґрунтованість сформульованих авторкою висновків забезпечена застосуванням сукупності правильно визначених та предметно зумовлених загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, що використовуються в юридичній науці: діалектичний; історично-правовий та порівняльно-історичний; системно-структурний; формально-логічний; аналогії і синтезу; порівняльно-правовий; моделювання та формально-юридичний.

Дисертаційна робота характеризується логічним стилем викладення матеріалу, смисловою завершеністю, зв'язаністю її частин та цілісністю дослідження.

Емпіричною базою дослідження стало чинне законодавство України у сфері правового регулювання відносин неплатоспроможності та банкрутства, документи, що формують рекомендаційне право ЄС у цій галузі та законодавство про банкрутство таких зарубіжних країн як Канада, США, Велика Британія, Франція, Німеччина, Італія, Японія та Китай.

Обґрунтованість та достовірність висновків та пропозицій авторки також відображено та підтверджено у 20 наукових працях, а саме у 3 статтях у наукових періодичних виданнях інших держав; 7 статтях у наукових фахових виданнях України, 3 публікаціях за матеріалами науково-практичних конференцій та семінару, 7 статтях в інших виданнях. Положення дисертаційного дослідження були використані Вищим господарським судом України при наданні пропозицій та зауважень щодо удосконалення положень Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 22.12.2011 р. №4212-VI (довідка №13-52/1621/17 від 13.11.2017р.); при

підготовці п.9 Інформаційного листа Вищого господарського суду України «Про Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом (у редакції від 22.12.2011 р. №4212-VI)» від 28.03.2013 р. №01-06/606/2013 (довідка №13-52/16121/17 від 13.11.2017р.); на етапі розроблення та затвердження постанови Пленуму ВГСУ від 14.07.2016 р. № 8 «Про затвердження нової редакції Положення про автоматизовану систему з відбору кандидатів на призначення арбітражного керуючого у справах про банкрутство» (довідка №13-52/1621/17 від 13.11.2017 р.). Основні положення щодо зарубіжного досвіду здійснення провадження у справах про банкрутство в ліквідаційній процедурі країн англо-американської групи використано Адвокатським об'єднанням «АЙ ЕМ ДЖІ ПАРТНЕРС» під час надання окремих юридичних консультаційних послуг (довідка №б/н від 13.12.2017р.). Напрацювання дисертаційної роботи, що стосувалися досвіду зарубіжних країн щодо порядку та підстав порушення провадження у справі про банкрутство, використовувалися у практичній діяльності Адвокатським об'єднанням «БАРТЕР» (довідка №б/н від 21.11.2017р.). Положення дисертації щодо зарубіжної практики правового порядку застосування механізмів конкурсного провадження використовувалися ТОВ «Прімум Верітас» під час здійснення практичної діяльності з юридичного супроводу та надання юридичних консультацій (довідка №б/н 18.12.2017 р.).

Наукове та практичне значення дисертаційної роботи полягає в розробці сучасних підходів до проведення класифікації сучасних систем банкрутства з виділенням причин формування категорії «ефективна система банкрутства» та з'ясуванні теоретичних засад і правових можливостей використання зарубіжного досвіду для удосконалення вітчизняного законодавства про банкрутство.

Теоретичні висновки, запропоновані у дисертаційному дослідженні, можуть стати підґрунтям для подальших наукових досліджень у сфері покращення правового регулювання банкрутства в Україні шляхом запровадження та створення ефективних механізмів та процедур банкрутства на прикладі більш ефективних систем банкрутства на в умовах Європейської інтеграції.

Практичне значення висновків та пропозицій, наведених у дослідженні полягає у тому, що дисертація містить матеріали, придатні для використання у законотворчій діяльності для внесення змін у нормативно-правові акти які регулюють ці суспільні відносини. Вони можуть бути використані у правозастосовчій діяльності господарських судів: під час розгляду справ про банкрутство і справ, пов'язаних з ними. Їх використання можливе при

викладанні навчальних дисциплін, підготовці навчальних посібників, методичних рекомендацій для студентів вищих навчальних закладів і факультетів, а також у науково-дослідних цілях з метою здійснення подальших досліджень господарського та господарського процесуального права.

Теоретичні висновки щодо частини досліджень знайшли своє відображення у формі практичних пропозицій щодо вдосконалення діючих положень Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Це вбачається з додатку В, де наведено порівняльну таблицю запропонованих змін до ст.ст.90-92 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», основна ідея яких полягає у більш глибокій правовій регламентації банкрутства фізичних осіб за зобов'язаннями, які виникли у неї у зв'язку із необхідністю задоволення власних потреб. У зв'язку з цим, у додатку Е подано порівняльну таблицю запропонованих змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», де відображені пропозиції внесення таких до загальних норм Закону пропозицій щодо включення до суб'єктів банкрутства фізичної особи, яка не здійснює підприємницьку діяльність, пріоритет норм Закону перед іншими законодавчими актами України у регулюванні відносин, пов'язаних з банкрутством суб'єктів підприємницької діяльності, за винятком випадків, передбачених цим Законом. Авторкою запропоновано перелік змін до статей, які регулюють діяльність арбітражних керуючих та запровадження державних арбітражних керуючих.

Новизна результатів наукового дослідження

Наукова новизна дисертаційного дослідження Ю.В. Чорної полягає в тому, що вперше у вітчизняній юридичній науці, на основі комплексного наукового дослідження, проведено аналіз світових систем банкрутства за прикладом провідних економічних країн світу через призму ефективності їх правових механізмів, проаналізовано шляхи вдосконалення інституту банкрутства в Україні.

Визначальним цієї наукової роботи є те, що авторка, на основі власних досліджень, обґрунтовує зміст поняття «система банкрутства» (с.57) та його головні елементи, ознаки (с.57,58, 81). Це дало їй змогу, беручи за основу матеріали роботи, в системах банкрутства розглянутих країн встановити загальну тенденцію закріплення ідеї превалювання публічного інтересу над

приватним та відходження від моделювання прокредиторського чи проборжничкового законодавства про банкрутство, як обставини формування якісно нової категорії права неспроможності банкрутства, а саме «ефективної системи банкрутства» (с.80).

Заслужують на уваги запропоновані авторкою удосконалення класифікацій світових систем банкрутства залежно від джерела їх походження, шляхом поділу на дві групи: 1) первинні системи банкрутства, в яких уперше знайшли правове оформлення характерні для інституту банкрутства сучасні механізми регулювання відносин неспроможності; 2) вторинні системи банкрутства, побудовані за прототипом вже існуючих систем банкрутства. Класифікація світових систем банкрутства залежно від ступеня їх розвитку шляхом поділу на : 1) розвинуті системи банкрутства, для яких норми писаного права є утворенням високого інтелектуального порядку, а конкурсне законодавство виступає як самостійний соціально-правовий феномен; 2) нерозвинуті системи банкрутства, що не знайшли загальнодержавного застосування, оскільки учасниками відносин неплатоспроможності та банкрутства віддається перевага звичаєвому врегулюванню спорів, що виникають між кредиторами та боржником (с.62,63).

В міру обсягу дисертації авторка зупиняється на суттєвих характеристиках систем банкрутства Канади, США, Великої Британії, Франції, Німеччини, Італії, Японії та Китаю, вдало виокремлює їх правові, історичні особливості становлення та основні положення правового регулювання (с.84-131,174-201).

Дисертантка вдало поєднує практичний аспект свого дослідження і важливість класифікації та систематизації процесів банкрутства та пропонує розмежовувати підходи світових систем банкрутства стосовно правового регулювання відносин банкрутства фізичних осіб, залежно від розвитку законодавства країни у цій сфері, на класичний, поміркований та лояльний.

Дослідження наповнене значною кількістю актуальних, об'єктивних та обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства, яке регулює відносини банкрутства. У дослідженні звернуто увагу на універсальність досліджуваного законодавства про банкрутство, що виражається у наявності серед суб'єктів права неспроможності фізичних осіб (с.214). Перспективною є пропозиція стосовно дискваліфікації директорів компаній, які керували нею до настання неспроможності (с.103,104).

Цінними і очікуваними на практиці є пропозиції Ю.В. Чорної щодо: передбачити санкції за порушення, встановленого Законом України «Про

відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», порядку внесення авансового платежу на депозитарний рахунок нотаріуса для сплати грошової винагороди розпорядника майна; розмежувати обрахунок розміру грошової винагороди арбітражного керуючого (розпорядника майна) в залежності від суб'єкта, який ініціює порушення провадження у справі про банкрутство; регламентувати можливість відшкодування витрат арбітражного керуючого у процедурі санації та ліквідації за рахунок коштів кредиторів; встановити порядок перевірки організацій і проведення аукціону до фактичного відчуження майна боржника у процедурі банкрутства шляхом затвердження господарським судом проекту договору купівлі-продажу майна боржника з переможцем аукціону; передбачити можливість накладення Державним органом з питань банкрутства дисциплінарних санкцій на арбітражних керуючих на підставі ухвали суду, в провадженні якого знаходиться справа про банкрутство; розмежувати розмір безспірних грошових вимог кредитора (кредиторів) на етапі порушення провадження у справі про банкрутство в залежності від обсягу річного доходу боржника.

Слід також звернути увагу на цілий ряд правових понять, категорій, які завдяки науковому підходу стали досконалішими та, у доповненні авторки дисертації, дістали подальшого розвитку. Так, виокремлено основні принципи ефективної системи банкрутства, зокрема: принцип універсальності конкурсного законодавства; принцип соціально-культурної обумовленості права неспроможності; принцип розподілення боржників за величиною (с.71-73).

Вдало запропоновано визначення поняття «конкурсного процесу», а саме: визнання його особливим видом господарського процесу, визначеним процесуальними нормами права неспроможності, що регулює порядок досудової санації та провадження у справі про банкрутство (с.209). У цьому контексті дуже важливою є пропозиція виокремити норми конкурсного процесу в окремий інститут господарського процесуального права та регламентувати їх окремим розділом Господарського процесуального кодексу.

Цілком слушним є доповнення авторкою правового механізму захисту прав забезпечених кредиторів у процедурі банкрутства шляхом надання забезпеченому кредитору права витребування об'єкта забезпечення в рахунок погашення боргу, за умови його непродажу у складі цілісного майнового комплексу на аукціоні в процедурі банкрутства.

Логічними та актуальними є пропозиції щодо правового статусу Державного органу з питань банкрутства з метою розширення міри його участі в

процедурі банкрутства шляхом обґрунтування необхідності надання йому таких повноважень, як витребування відомостей від судових органів та арбітражних керуючих для формування статистичної бази даних щодо кількості та галузевої належності банкрутств, причини виникнення неплатоспроможності, кількості відкриття та успішного завершення санаційних та ліквідаційних процедур; розробка шляхів вдосконалення інституту банкрутства та набуття права законодавчої ініціативи (с.209-2-11).

Окрему увагу та позитивне ставлення викликає пропозиція практичного втілення принципу, відповідно до якого величина боржника є базовим показником на стадії як порушення справи про банкрутство, так і його подальшого перебігу (с.219,220).

Аналіз дисертаційного дослідження та вищевикладене дозволяють зробити висновок про те, що дисертація Ю.В. Чорної підготовлена на високому теоретичному рівні, має значну наукову і практичну цінність.

Зауваження щодо форми та змісту дисертації

Оцінюючи позитивно зміст наукової роботи Ю.В. Чорної, важливу тематику дослідження, не слід залишати поза увагою певні дискусійні сторони або недоліки, що містяться в дисертації, висвітлення яких сприятиме більш повній та об'єктивній її характеристиці.

Обираючи тему дослідження авторка поставила перед собою складне завдання. Насамперед виникає питання, що ще крім належності до провідних економічних держав світу вплинуло на вибір для дослідження та порівняльного аналізу світових систем банкрутства, саме таких країн як: Канада, США, Велика Британія, Франція, Німеччина, Італія, Японія та Китай.

Виявивши загальну тенденцію закріплення ідеї превалювання публічного інтересу над приватним та відходження від моделювання прокредиторського чи проборжникового законодавства про банкрутство, порівнюючи системи банкрутства економічних держав світу та України, авторка прямо не виділяє, які саме прояви публічного інтересу забезпечать ефективність системи банкрутства в Україні. При цьому в дисертації вірно підкреслюється, що вихідним завданням визначення ефективності правової норми в регулюванні відносин неспроможності є визначення цілей, на досягнення яких власне ця норма спрямована (с.74). Отже публічний інтерес та визначення цілей відносин

неспроможності перебувають у взаємозв'язку, який визначає стан ефективності системи банкрутства.

Досліджуючи системи банкрутства таких держав як Канада, США, Велика Британія, Франція, Німеччина, Італія, Японія та Китай, виділяючи їх змістовні особливості та характеристики, було б доцільним окремо виділити або зазначити найбільш схожу із системою неплатоспроможності України.

У дисертаційній роботі комплексно окреслено основні напрямки покращення вітчизняного законодавства про неспроможність, окремо виділивши таку, як вирішення проблеми невизначеності процесуальної сторони правового регулювання відносин неплатоспроможності (с.201). Авторка стверджує, що процесуальне регулювання відносин неспроможності має ситуативний та вибірковий характер, оскільки, якщо правовідносини підпадають під регулювання ГПК України, норми останнього застосовуються, якщо ж ні - учасникам у справі, як і господарським судам, доводиться керуватися принципами конкурсного процесу права, адаптуючи дію процесуальної норми до вимог Закону про банкрутство (с.207). У зв'язку з цим, пропонується виокремити норми конкурсного процесу в окремий інститут господарського процесуального права та регламентувати їх окремим розділом ГПК України (с.209).

З огляду на проблематику та актуальність теми, взаємозв'язку, більш чіткішої регламентації процесуальних норм банкрутства та процесуальних норм господарського судочинства, залишається нез'ясованою позиція авторки, щодо впливу на дане питання нового Господарського процесуального кодексу України (діє з 15.12.2017) та засади розмежування та систематизації процесуальних норм банкрутства. Зокрема, чи доцільно і можливо перенесення всіх процесуальних норм банкрутства до Господарського процесуального кодексу України? У контексті цієї проблематики занадто категоричним є висновок про абсолютну абсурдність застосування до учасників процедури банкрутства ст.22 ГПК України (нечинна редакція) (с.206).

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Вищенаведені зауваження стосуються лише окремих аспектів наукової роботи і не можуть вплинути на загальну позитивну оцінку даної дисертації. Дисертаційна робота Чорної Юлії Вікторівни на тему: «Світові системи

банкрутства: господарсько-правовий аспект» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій здійснено комплексне дослідження світових систем банкрутства за прикладом провідних економічних держав світу, а саме: США, Великої Британії, Канади, Франції, Німеччини, Італії, Японії та Китаю, та порівняльно правовий аналіз вітчизняної системами банкрутства з системами банкрутства вказаних держав світу.

Дане наукове дослідження, беручи до уваги науковий результат, актуальність та новизну, є самостійним вкладом у науку господарського права, господарського процесуального права, інституту банкрутства.

Оформлення дисертації та її автореферат відповідає вимогам, встановленим ВАК України. Публікації в достатній кількості опубліковано у виданнях, визначених ВАК України для оприлюднення положень дисертації.

Виходячи з того, що дисертаційна робота Ю.В. Чорної є самостійно виконаним актуальним дослідженням, відповідає спеціальності 12.00.04 – господарське право, господарське-процесуальне право, а також вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567, можна дійти висновку, що дисертант Ю.В. Чорна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право, господарське-процесуальне право.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук,
голова Господарського суду
Закарпатської області

О.В.Васьковський

Підпис кандидата юридичних наук

О.В. Васьковського засвідчую:

Заступник голови Господарського суду

Закарпатської області

«17» вересня 2018 р.

О.Ф.Ремецькі